НОВАЯ ЭРА НАУКИ И ЗНАНИЙ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
global-science-review.com
editor@global-science-review.com

O'ZBEKISTONDA IS'TEMOL NARXLARI INDEKSI(INFLYATSIYA) VA AHOLI XARID QOBILYATI O'RTASIDAGI MUTANOSIBLIK MUAMMOLARI HAMDA ULARNI BARQQORORLASHTIRISH YECHIMLARI

Obilqosimov Temurbek Nurmatovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, "Moliya" fakulteti
E-mail: temurbekobilqosimov@gmail.com
ORCID: 0009-0001-2220-2338
Ilmiy rahbar: Shakirova Nigora Akhralovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
Statistika kafedrasi PhD, dotsenti
E-mail: shakirova0130@gmail.com
ORCID: 0009-0006-5025-4764

Annotatsiya

Maqolada O'zbekistonda inflatsiya, iste'mol narxlari indeksi (CPI) va aholi xarid qobiliyati o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinadi. Rasmiy statistika va xalqaro manbalarga tayangan holda narxlar dinamikasi, real daromadlar, hududiy tafovutlar hamda iste'mol xarajatlari ko'rib chiqiladi. Tahlil inflatsiya zarur tovarlar va xizmatlar narxini oshirgan davrlarda, ayniqsa past daromadli oilalarning real xarid qobiliyatiga kuchliroq bosim tushishini ko'rsatadi. Narxlar barqarorligini ta'minlash uchun monetar siyosat, raqobat va logistika infratuzilmasini rivojlantirish hamda manzilli ijtimoiy himoya choralarini uyg'unlashtirish zarurligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: inflatsiya, iste'mol narxlari indeksi, xarid qobiliyati, real daromad, O'zbekiston, ijtimoiy himoya.

Abstract

The article analyses the relationship between inflation, the Consumer Price Index (CPI), and the purchasing power of the population in Uzbekistan. Based on official statistics and international sources, price

dynamics, real incomes, regional disparities, and consumption expenditure are examined. The analysis shows that periods of inflation, which increase the prices of essential goods and services, place a greater strain on the real purchasing power of low-income households. The necessity of coordinating monetary policy, developing competition and logistics infrastructure, and implementing targeted social protection measures to ensure price stability is justified.

Keywords: inflation, consumer price index, purchasing power, real income, Uzbekistan, social protection.

Аннотация

В статье анализируются взаимосвязи между инфляцией, индексом потребительских цен (ИПЦ) и покупательной способностью населения Узбекистана. На основе официальных статистических данных и международных источников рассматриваются динамика цен

изучаются динамика цен, реальные доходы, региональные различия и потребительские расходы. Анализ показывает, что периоды инфляции, приводящие к росту цен на товары и услуги первой необходимости, оказывают более сильное давление на реальную покупательную способность, особенно домохозяйств с низким уровнем дохода. Обоснована необходимость согласования денежно-кредитной политики, развития конкуренции и логистической инфраструктуры, а также принятия целенаправленных мер социальной защиты для обеспечения ценовой стабильности.

Ключевые слова: инфляция, индекс потребительских цен, покупательная способность, реальный доход, Узбекистан, социальная защита

1. Kirish

Iste’mol narxlari indeksining dinamikasi va real daromadlar mutanosibligi makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashning asosiy omillaridan hisoblanadi. Mazkur tadqiqot O‘zbekistonda narxlar darajasi o‘zgarishi, aholining to‘lov qobiliyati nomutanosibligi hamda barqarorlashtirish choralarini tahlil qiladi. Iqtisodiy islohotlar sharoitida umumiy narxlar darajasining keskin o‘sishi va nisbiy narxlarning o‘zgarishi an’anaviy baholash usullarini yangilashni talab etadi. Xususan, Paashe chakana narx indekslaridan Laspeyres indeksiga o‘tish orqali iste’mol narxlari indeksini (INI) hisoblash amaliyoti takomillashtirgan [7].

Biroq, indeksni o‘lchashda yuzaga keladigan siljishlar, hududiy tafovutlar va ijtimoiy qatlamlar o‘rtasidagi tafovutlar aholi xarid qobiliyatini to‘g‘ri baholashda bir qator murakkabliklarni keltirib chiqaradi. Narxlar dispersiyasi va inflatsiya jarayonidagi nomutanosibliklar kam ta’minlangan qatlamlarning real to‘lov qobiliyatiga bevosita salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

1-jadval: O‘zbekistonda narxlarni o‘lchash va xarid qobiliyatiga ta’sir etuvchi asosiy omillar qiyosiy tavsifi.

Ko‘rsatkich Muammo	Xususiyati va Ta’siri
Indeks metodologiyasi	Laspeyres indeksiga o‘tish baholashni yaxshilagan bo‘lsa-da, hisoblash siljishlari mavjud
Hududiy tafovutlar	Narxlar dispersiyasi hududlar bo‘yicha xarid qobiliyatini tengsizlashtiradi
Ijtimoiy tafovut	Inflatsiya sur’atlari turli ijtimoiy guruhlarga turlicha yuk bo‘ladi
Mavsumiylik va uzilishlar	Mavsumiy omillar va taklifdagi uzilishlar narx barqarorligiga ta’sir qiladi

Aholi to‘lov qobiliyatini himoya qilish va mutanosiblikni ta’minlash uchun bir qator tizimli choralar zarur:

Iste’mol savatchasini doimiy qayta ko‘rib chiqish va statistik siljishlarni minimallashtirish.

Hududlararo narxlar nomutanosibligini kamaytirish bo‘yicha logistika va bozor infratuzilmasini yaxshilash.

Aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari daromadlarini inflatsiya darajasiga mutanosib ravishda indeksatsiyalash.

Ushbu tadqiqotning maqsadi O‘zbekistonda iste’mol narxlari indeksi o‘zgarishining aholi xarid qobiliyatiga ta’sirini ekonometrik modellashtirish hamda makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash bo‘yicha ilmiy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Metodologiya

Tadqiqotda iste’mol narxlari indeksi va aholi xarid qobiliyati o‘rtasidagi bog‘liqlik rasmiy statistika, xalqaro metodik tavsiyalar hamda vaqt qatorlari tahlili asosida ko‘rib chiqiladi.

Tahlilning asosiy g‘oyasi shundan iboratki, CPI inflyatsiyaning amaliy proksi ko‘rsatkichi sifatida olinadi, xarid qobiliyati esa nominal daromadlarning CPI yordamida deflyatsiya qilingan real qiymati orqali o‘lchanadi. CPI rasmiy indeks sifatida nafaqat narxlar dinamikasini, balki ish haqi va daromadlarni real ifodaga o‘tkazish uchun ham ishlatiladi.

Tadqiqotning empirik bazasi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi, Markaziy bank, shuningdek IMF, Jahon banki va boshqa xalqaro institutlar e’lon qilgan ochiq ma’lumotlardan shakllantiriladi. O‘zbekistonda CPI har oy hisoblanadi va xarajat vaznlari har yili yangilanadi, bu qisqa muddatli dinamikani ishonchli kuzatish imkonini beradi.

Hududiy va ijtimoiy farqlarni ushlash uchun, agar mavjud bo‘lsa, viloyatlar kesimidagi nominal ish haqi, aholi jon boshiga daromad va uy xo‘jaliklari xarajatlari

qatorlari qo‘llanadi; bunday hududiy panel ma’lumotlar 2017–2024 yillarda ish haqi tafovutlarini ko‘rsatishga yaroqli ekanligi qayd etilgan. Shu bilan birga, real farovonlikni noto‘g‘ri baholamaslik uchun hududlar kesimidagi narxlar tafovuti va daromadlar heterogenligi alohida nazorat qilinadi.

Ma’lumotlar davri sifatida odatda 2017–2024 yillarni olish maqsadga muvofiq, chunki 2017 yildan keyingi iqtisodiy liberallashuv va inflyatsion targetlashga o‘tish davri narxlar va daromadlar munosabatida yangi bosqichni anglatadi.

O‘zgaruvchilar Operatsionallashuvi

Bog‘liq o‘zgaruvchi sifatida aholi xarid qobiliyati indeksi olinadi. U nominal ish haqi yoki nominal jon boshiga daromadni CPI deflyatori yordamida real ko‘rsatkichga aylantirish orqali hisoblanadi [2]. Amaliy formulasi quyidagicha beriladi:

$$RQ_t = ND_t / (CPI_t / 100)$$

bu yerda:

(RQ_t) — real xarid qobiliyati,

(ND_t) — nominal daromad,

(CPI_t) — mos davrdagi iste’mol narxlari indeksi.

Qo‘shimcha ravishda, real ish haqi o‘sishi, real jon boshiga daromad, va iste’mol xarajatlarining real hajmi ham muqobil natijaviy ko‘rsatkichlar sifatida qo‘llanadi. Inflyatsiyaning ta’sirini chuqurroq ochish uchun asosiy tushuntiruvchi o‘zgaruvchilar sifatida CPI, PPI, pul massasi, real effektiv almashuv kursi, import hajmi va global xomashyo yoki oziq-ovqat narxlari kiritiladi [3].

Konseptual aloqa sxemasi

1-jadval Inflyatsiya va xarid qobiliyati o‘rtasidagi konseptual aloqa.

Bosqich / daraja	Asosiy omillar va ko‘rsatkichlar	Tarkibiy ta’sir va oqibatlar

1. Makroiqtisodiy drayverlar	Pul massasi ((M2)), ishlab chiqaruvchilar narxlari indeksi (PPI), real effektiv almashuv kursi (REER) va tashqi shoklar.	Umumiy narxlar darajasiga ta’sir etuvchi asosiy ichki iqtisodiy va tashqi omillar shakllanadi.
2. Narxlar indeksi (CPI)	Iste’mol narxlari indeksi (CPI) dinamikasi.	Umumiy inflyatsiya darajasi o‘zgaradi va o‘rtacha iste’mol savati qimmatlashadi.
3. Tarkibiy qimmatlashuv	Oziq-ovqat, uy-joy, elektr energiyasi, gaz, suv, transport va kommunal xizmatlar narxlari.	Kundalik zarur tovar va xizmatlarning tezroq qimmatlashishi aholining asosiy xarajatlarini oshiradi.
4. Xarid qobiliyatining pasayishi	Real xarid qobiliyati: $RQ_t = \frac{ND_t}{\frac{CPI_t}{100}}$	Narxlar nominal daromadlarga nisbatan tezroq o‘sganda aholining real xarid qobiliyati pasayadi.
5. Ijtimoiy-hududiy oqibatlar	Past va o‘rta daromadli aholi qatlamlari hamda hududlar o‘rtasidagi iqtisodiy tafovutlar.	Jamg‘armalar qisqarishi, iste’mol tarkibining o‘zgarishi va ijtimoiy jihatdan zaif qatlamlarga tushadigan iqtisodiy yukning ortishi kuzatiladi.

CPI yagona “o‘rtacha” indeks bo‘lgani uchun turli daromad guruhlari uchun inflyatsiya yukini to‘liq aks ettirmasligi mumkin; ayniqsa oziq-ovqat ulushi yuqori qatlamlarda sezilgan inflyatsiya yuqoriroq bo‘lishi kuzatilgan. Shu sababli, metodologiyada imkon qadar past va yuqori daromadli guruhlar uchun alohida yoki kvazi-guruhiy deflyatsiya yondashuvi ham nazarda tutiladi [7].

Tahlil Bosqichlari

2-jadval Ekonometrik tahlilning bosqichma-bosqich algoritmi.

Bosqich	Amal	Kutilgan natija
1	Deskriptiv statistika	trend va tafovutlarni aniqlash
2	Deflyatsiya	nominaldan real ko‘rsatkich olish
3	Stasionarlik testi	soxta regressiyani oldini olish
4	Kointegratsiya/ARDL	qisqa va uzoq muddat bog‘liqligi
5	Diagnostika va robustlik	model barqarorligini tekshirish

Birinchi bosqichda tavsifiy statistik tahlil o‘tkazilib, CPI, nominal ish haqi, real daromad va iste’mol xarajatlarining o‘rtacha qiymati, dispersiyasi va o‘sish sur’atlari aniqlanadi. Bu bosqichda vaqt bo‘yicha o‘zgarishlar, pandemiya va tashqi shok davrlari, hamda hududiy tafovutlar grafiklarda ko‘rsatiladi.

Ikkinchi bosqichda barcha vaqt qatorlari stasionarlikka tekshiriladi, chunki nostasionar qatorlarda oddiy regressiya soxta bog‘liqlik berishi. Shu maqsadda ADF va Phillips–Perron testlaridan foydalanish tavsiya etiladi .

Uchinchi bosqichda qatorlar (I(0)) yoki (I(1)) bo‘lsa, ARDL bounds testing modeli qo‘llanadi, chunki u aralash integratsiya darajali qatorlar bilan ishlashga qulay va qisqa hamda uzoq muddatli ta’sirlarni birgalikda baholaydi. O‘zbekiston bo‘yicha mavjud tadqiqotlar aynan ARDL orqali CPI bilan pul massasi, kurs, import va PPI o‘rtasida uzoq muddatli bog‘liqliklarni aniqlagan.

Agar prognoz komponenti kiritilsa, AR, VAR, ARIMA va dinamik faktor modellari yordamida 4–8 choraklik oldindan baholash amalga oshirilishi mumkin. Prognoz aniqligi MSE, MAE va MAPE mezonlari bilan tekshiriladi.

3-jadval Qo‘llanadigan asosiy ekonometrik metodlar taqqoslanishi.

Metod	Vazifa
ADF / PP	stasionarlik testi
ARDL	uzoq-qisqa muddatli aloqa
Johansen	kointegratsiyani tekshirish
ARIMA / VAR	prognozlash
GARCH	inflyatsiya volatilligini baholash

Model Spetsifikatsiyasi

Asosiy empirik model quyidagi ko‘rinishda yoziladi:

$$RQ_t = \alpha + \beta_1 CPI_t + \beta_2 W_t + \beta_3 M2_t + \beta_4 REER_t + \beta_5 PPI_t + \beta_6 IM_t + \varepsilon_t$$

bu yerda:

(RQ_t) — real xarid qobiliyati,

(W_t) — nominal ish haqi,

(M2_t) — keng pul massasi,

(REER_t) — real effektiv almashuv kursi,

(PPI_t) — ishlab chiqaruvchi narxlari indeksi,

(IM_t) — import hajmi.

Modelga ushbu omillarni kiritish nazariy va empirik jihatdan asosli, chunki O‘zbekiston bo‘yicha tadqiqotlar pul massasi va PPI inflyatsiyaga uzoq muddatda sezilarli ta’sir qilishini, qisqa muddatda esa inflyatsion inertsiya va kurs omili muhimligini ko‘rsatgan. Ochiq va importga qaram iqtisodiyot sifatida tashqi narxlar va import hajmini ham modeldan chetda qoldirish mumkin emas.

Modelni baholashda avtokorrelyatsiya, geteroskedastiklik va parametrlar barqarorligi testlari qo‘llanadi; bunday tekshiruvlar noto‘g‘ri xulosa xavfini

kamaytiradi [3]. Hududiy ma’lumotlar mavjud bo‘lsa, ikki tomonlama fixed effects panel modeli bilan hudud va yil effektlari ajratiladi.

Hududiy narx indekslari yetarli bo‘lmasa, milliy CPI bilan real daromadlarni deflyatsiya qilish ayrim hududlar bo‘yicha tengsizlikni past baholashi mumkin [5]. Bundan tashqari, ikkilamchi ma’lumotlarga tayanish uy xo‘jaliklari darajasidagi mikroxulqni to‘liq ochib bermaydi, ammo hujjatli tahlil va turli manbalarni solishtirish bu cheklovni qisman yumshatadi.

4-jadval ologiyaning asosiy cheklovlari va yechimlari.

Cheklov	Xavf	Yechim
Milliy CPI o‘rtachalashtirilgan	guruhlararo farq yo‘qoladi	daromad guruhlari kesimida qo‘shimcha tahlil
Hududiy narxlar kam	hududiy real daromad xatosi	panel va proksi indikatorlar
Nostasionarlik	soxta regressiya	ADF, PP, ARDL
Ikkilamchi ma’lumot	mikroxulq to‘liq ochilmaydi	triangulyatsiya va robustlik

Mazkur metodologiya O‘zbekistonda CPI va aholi xarid qobiliyati o‘rtasidagi mutanosiblikni deskriptiv statistika, deflyatsiya, stasionarlik testi, ARDL-kointegratsiya va zarurat bo‘lsa prognozlash orqali baholashni nazarda tutadi. Eng muhim siljish shundaki, inflyatsiyani faqat umumiy CPI bilan emas, balki daromad va hududlar kesimidagi real yuk nuqtayi nazaridan baholash zarurati kuchaygan. Eng katta ochiq savol esa O‘zbekiston uchun past daromadli guruhlar va hududlar bo‘yicha alohida cost-of-living indekslarini amaliy ravishda qanday shakllantirish masalasidir.

3. Natijalar

Natijalar O‘zbekistonda iste’mol narxlari va aholi xarid qobiliyati o‘rtasidagi bog‘liqlik murakkab ekanini ko‘rsatadi. Umumiy inflatsiya sur’atining pasayishi barcha uy xo‘jaliklarining xarid imkoniyati bir xil darajada tiklanganini anglatmaydi.

Adabiyotlar kuchli yo‘nalishda bir nuqtaga keladi: O‘zbekistonda inflatsiya aholi xarid qobiliyatini pasaytiradi, ammo bu ta’sir barcha guruhlarda bir xil emas va ayniqsa zarur iste’mol toifalarida kuchliroq seziladi.

Inflyatsiya Dinamikasi

2021 yilda O‘zbekistonda inflatsiya 10.7 foizga yetib, SCO mamlakatlari orasida yuqori xavf zonalaridan biriga kirgan va 5 foizlik maqsaddan 5.7 punktga yuqori bo‘lgan [4]. 2021 yilda iste’mol narxlari inflatsiyasi 11 foizdan 10 foizga tushgani qayd etilgan, ammo 2022 yilda global oziq-ovqat va yoqilg‘i narxlari, logistika uzilishlari hamda kommunal tariflar oshishi fonida inflatsiya qayta 10–12 foiz atrofida yuqori saqlanib qolgan.

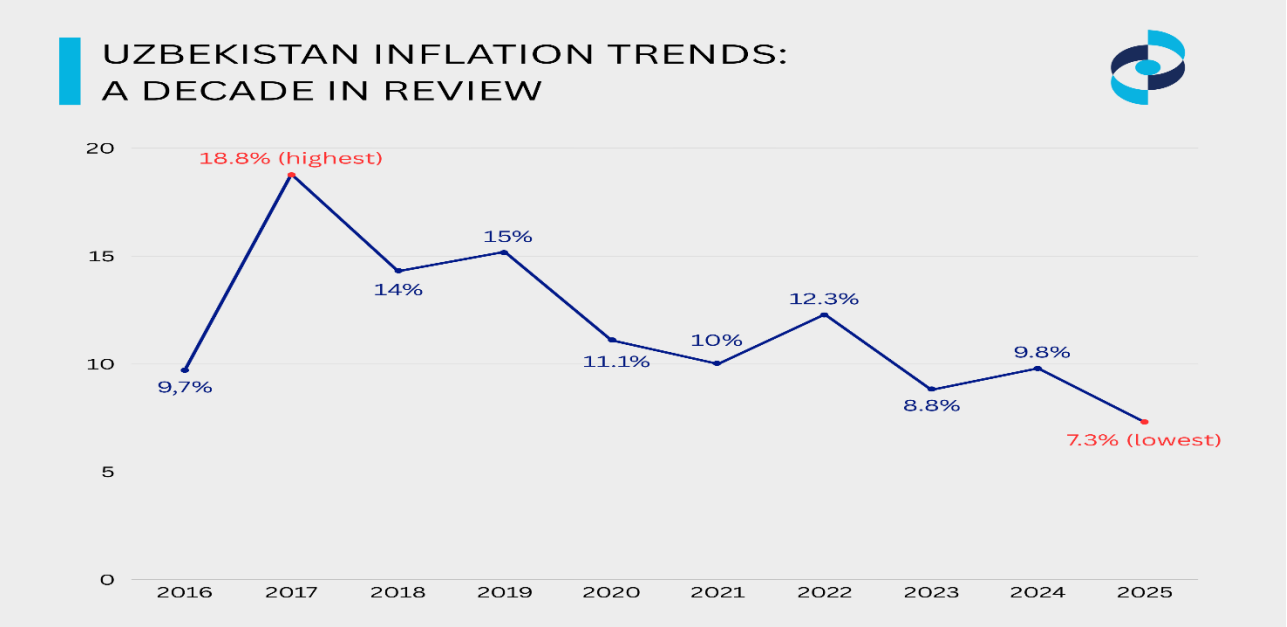
2024 yilga kelib yillik CPI 9.8 foizni tashkil etgan, bu 2023 yildagi 8.8 foizdan yuqori, 2025 yilda esa yillik inflatsiya 7.3 foizgacha pasaygani narxlar barqarorlashuvi tomon siljishni ko‘rsatadi . Shu bilan birga, 2026 boshiga kelib makrobarqarorlik kuchaygan bo‘lsa-da, kuchli ichki talab, yuqori energiya narxlari va global noaniqlik narxlar barqarorligiga bosimni saqlab qolgan.

Kuzatilgan dinamikada inflyatsion targetlash rejimiga o‘tish muhim rol o‘ynagan: 2017–2021 yillarda pul-kredit siyosati tizimi yaxshilangan, inflatsiya bosqichma-bosqich pasaygan, ammo valyuta kursi qadrsizlanishi, narxlarni liberallashtirish va ma’muriy narxlar oshishi inflatsion inertiyani saqlab qolgan.

5-jadval O‘zbekistonda yillik inflatsiya va CPI dinamikasi

Davr	Ko‘rsatkich	Qiymat	Izoh
2021	Yillik inflatsiya	10.7%	Maqsaddan 5.7 p.p. yuqori

Davr	Ko‘rsatkich	Qiymat	Izoh
2022	Kutilgan inflatsiya	10–12%	Global oziq-ovqat, yoqilg‘i, tarif shoklari
2024	Yillik CPI	9.8%	2023 yildagi 8.8% dan yuqori
2025	Yillik inflatsiya	7.3%	Disinflatsiya mustahkamlangan

1-Rasm . 2016–2025 yillardagi inflatsiya pasayish trayektoriyasi

Xarid Qobiliyatiga Ta’sir

Narxlar daromad va ish haqi o‘sishidan tezroq oshgan davrlarda real xarid qobiliyati pasaygan, bu esa uy xo‘jaliklari iste’moli va turmush darajasiga bevosita salbiy ta’sir ko‘rsatgan. Inflatsiya iste’mol xulqini ham o‘zgartirib, aholining ko‘proq zarur tovar va xizmatlarga yo‘nalishiga, jamg‘arma va ixtiyoriy xarajatlar qisqarishiga olib kelgan.

Narxlar bosimi barcha toifalarda bir xil bo‘lmagan: uy-joy, elektr energiyasi, tabiiy gaz, suv ta’minoti, transport va ayrim davlat xizmatlari narxlari boshqa ko‘plab tovarlarga qaraganda tezroq oshgan. Shu sababli umumiy CPI bir xil bo‘lsa

ham, aynan zarur xizmatlarga katta ulush sarflovchi past va o‘rta daromadli oilalarning real xarid qobiliyati ko‘proq yemirilgan.

Oziq-ovqat inflatsiyasi bu bosimni yanada kuchaytirgan: u real xarid qobiliyatini pasaytirib, sog‘lom ratsionga kirishni cheklagan, iste’mol tarkibini o‘zgartirgan va past daromadli qatlamlarning oziq-ovqat xavfsizligi riskini oshirgan. Xalqaro taqqoslash va uy xo‘jaligi modellarida ham oziq-ovqat xarajatlari barcha kvintillarda katta ulushni egallashi, daromad oshganda esa oziq-ovqat ulushi qisqarib, nooziq-ovqat va xizmatlarga talab kengayishi ko‘rsatilgan; bu esa inflatsiya sharoitida kambag‘al qatlamlarning moslashuv imkoniyati torroq ekanini bildiradi.

6-jadval Inflatsiyaning xarid qobiliyatiga ta’sir kanallari.

Kanal	Kuzatilgan natija	Ta’sir guruhi
Zarur xizmatlar narxi	Uy-joy, energiya, transport tezroq qimmatlashgan	Past va o‘rta daromad
Oziq-ovqat inflatsiyasi	Sog‘lom ratsionga kirish cheklangan	Kam ta’minlanganlar
Iste’mol tarkibi	Zarur tovarlarga ustuvorlik oshgan	Barcha uy xo‘jaliklari
Real daromad bosimi	Narx o‘sishi real xaridni qisqartirgan	Ayniqsa zaif qatlamlar

Daromad va Hududiy Tafovutlar

Nominal daromadlar va ish haqi o‘sgan bo‘lsa ham, real farovonlik hududlar bo‘yicha bir xil. 2017–2024 yillarda o‘rtacha mintaqaviy ish haqi 1.21 mln so‘mdan 3.90 mln so‘mga oshgan, ammo log-ish haqi dispersiyasi 34.3 foizga yetgan va maksimum/minimum nisbati 1.73 dan 2.27 gacha kengaygan. Bu natija xarid qobiliyati bo‘yicha hududlararo nomutanosiblik saqlanayotganini bildiradi [1].

Toshkent shahri va Navoiy ajratib ko‘rilganda tafovut ancha qisqarishi kuzatilgan, ya’ni yuqori unumdor markazlar umumiy o‘rtacha ko‘rsatkichlarni yuqoriga tortmoqda. 2024 yilda qishloq xo‘jaligidagi bandlikning biroz oshishi bilan mintaqaviy ish haqi 2.2 foizga kamaygan, ammo region va yil fiksirlangan effektlari qo‘shilganda bu bog‘liqlik yo‘qolgan.

Kengroq farovonlik fonida ijobiy siljishlar ham mavjud: 2021–2025 yillarda uy xo‘jaliklari iste’moli va ishli daromadlar o‘sishi fonida kambag‘allik darajasi 17.0 foizdan 5.8 foizga tushgan va 3.7 millionga yaqin aholi kambag‘allikdan chiqqan. Biroq bu yutuqlarni saqlash uchun hududiy tengsizliklarni kamaytirish va maqsadli ijtimoiy himoyani kuchaytirish zarur deb baholangan.

7-jadval O‘zbekiston hududlarida o‘rtacha oylik ish haqi dinamikasi (2017–2024-yillar).

№	Hudud	2017-yil (ming so’m)	2024-yil (ming so’m)	O‘sish (foizda %)
1	Qoraqalpog‘iston Respublikasi	1 233,4	3 672,2	197,6
2	Andijon viloyati	1 094,7	3 782,2	245,5
3	Buxoro viloyati	1 232,2	3 553,0	188,3
4	Jizzax viloyati	1 077,9	3 351,3	210,9
5	Qashqadaryo viloyati	1 133,0	3 253,9	187,2
6	Navoiy viloyati	1 700,2	5 667,8	233,4
7	Namangan viloyati	1 012,3	3 170,5	213,2
8	Samarqand viloyati	994,1	3 323,2	234,3
9	Surxondaryo viloyati	1 063,0	3 262,9	206,9
10	Sirdaryo viloyati	1 161,1	3 543,1	205,2
11	Toshkent viloyati	1 357,4	4 034,4	197,3
12	Farg‘ona viloyati	1262,7	3226,1	155,5
13	Xorazm viloyati	1327,5	3544,4	167,0
14	Toshkent shahri	2115,5	7211,8	240,9
15	O‘zbekiston Respublikasi	1 251,5	4 404,2	252,0

8-jadval Hududlar bo‘yicha ish haqi tafovutlari ko‘rsatkichlari.

Ko‘rsatkich	2017	2024	O‘zgarish
O‘rtacha mintaqaviy ish haqi	1.21 mln so‘m	3.90 mln so‘m	+222%
Maks/min nisbati	1.73	2.27	kengaydi
Rank persistence	—	0.82	yuqori barqarorlik

Inflyatsiya Drayverlari va O‘lchash Muammolari

Ekonometrik natijalar inflatsiyaning uzoq muddatli drayverlari sifatida pul massasi, ishlab chiqaruvchi narxlari indeksi va ayrim holatlarda valyuta kursi muhimligini ko‘rsatadi. Qisqa muddatda inflatsion inertsiya kuchli bo‘lib, foiz stavkasi va almashuv kursi CPI ga statistik ahamiyatli ta’sir ko‘rsatgan. Valyuta kursi shoklarining CPI ga sezilarli o‘tishi SVAR natijalarida ham tasdiqlangan.

ARDL va Johansen testlari inflyatsiya omillari o‘rtasida uzoq muddatli bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatadi, xatoni tuzatish koeffitsienti esa og‘ishlarning har oy 18 foizi tiklanishini anglatadi. Shuningdek, YAIM tafovuti ham narx indekslari va ishsizlikka ta’sir qiluvchi omil sifatida aniqlangan.

CPI o‘lchovi natijalarni to‘liq ifodalamaydi. Rasmiy CPI odatda o‘rtacha iste’mol savatiga tayanadi, shu bois u guruhlararo inflyatsiya farqlarini va farovonlikka ta’sirni to‘liq aks ettirmaydi. Demokratik va plutokratik CPI yondashuvlari o‘rtasidagi farqlar, ayniqsa kam daromadli xonadonlarda yuqoriroq “sezilayotgan inflatsiya” bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi [4].

9-jadval Inflatsiya drayverlari bo‘yicha deskriptiv ko‘rsatkichlar.

Ko‘rsatkich	O‘rtacha	Minimum	Maksimum	Std. og‘ish
CPI	169.40	120.40	208.60	24.42
PPI	212.40	134.40	269.40	36.19
Pul massasi	144,411.7	72,736.6	292,023.6	62,730.6
Import	14,438.35	7,377.65	21,034.82	4,295.27
REER	39.16	32.34	43.54	2.50

Barqarorlashtirish Yechimlari

Natijalar asosida eng kuchli yechimlar to‘rtta blokda jamlanadi.

Birinchisi, monetar intizomdir: qat’iy pul-kredit siyosati monetar omillarni jilovlash uchun zarur bo‘lib qolmoqda.

Ikkinchisi, taklif tomonini kuchaytirishdir: davlatning bozor rolini qisqartirish, tarif va savdo to‘siqlarini kamaytirish, raqobat va logistika samaradorligini oshirish xarajat inflatsiyasini yumshatadi [3].

Uchinchisi, maqsadli ijtimoiy himoya hisoblanadi. Yuqori oziq-ovqat va energiya narxlari sharoitida keng ko‘lamli narxni bostirish choralariga nisbatan manzilli pul transfertlari zaif qatlamlarni himoya qilishning eng samarali yo‘li sifatida baholanadi [6].

To‘rtinchisi, statistik tizimni yangilashdir: narx statistikasi va daromad o‘lchovlarida raqamli manbalar, hududiy indekslar va ko‘p indikatorli inflyatsiya baholari qo‘llanishi kerak [2].

Barqarorlashtirish mexanizmi

4. Xulosa

Olingan natijalar umumiy CPI dinamikasini real xarid qobiliyati bilan birgalikda talqin qilish zarurligini ko‘rsatadi. Bunda zarur tovar va xizmatlar narxi, hududlararo daromad tafovutlari hamda tarif o‘zgarishlari alohida ahamiyatga ega. O‘tkazilgan tahlillar asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ilgari surildi:

Monetar intizomni saqlash: Markaziy bank tomonidan pul massasi va inflyatsion kutilmalarni jilovlashga qaratilgan qat’iy pul-kredit siyosatini davom ettirish.

Taklif hajmini kengaytirish va raqobatni kuchaytirish: Bozor islohotlarini chuqurlashtirish, savdo va logistika to‘siqlarini kamaytirish orqali xarajatli inflyatsiya bosimini yumshatish.

Manzilli ijtimoiy himoya: Narxlarni sun’iy cheklash o‘rniga, energiya va oziq-ovqat narxlari oshganda ayniqsa ehtiyojmand qatlamlarga qaratilgan manzilli pul transfertlari va kompensatsiyalarni joriy etish.

Statistik yondashuvlarni takomillashtirish: Faqatgina o‘rtacha makro-indekslar bilan cheklanmay, turli daromad guruhlari va hududlar kesimida real yashash qiymatini (cost-of-living) chuqurroq aks ettiruvchi ko‘rsatkichlarni amaliyotga tatbiq etish.

Xulosa qilib aytganda, inflyatsiyani jilovlash va aholi xarid qobiliyatini asrash faqatgina umumiy monetar choralar bilan emas, balki real daromadlarni himoya qiluvchi manzilli va tarkibiy ijtimoiy siyosat bilan uyg‘un holda olib borilishi zarur.

Adabiyotlar ro‘yxati

Toshkentov K., Shodmonov J. The impact of inflation on the purchasing power of the population in Uzbekistan // Marketing Jurnali. 2026.

Begalov B., Umarov M., Jamaldinov Z.R., Dalinskaya N.A. Statistical Analysis the inflation in the Republic of Uzbekistan: challenges and ways overcoming them // Digital models and solutions. 2024.

Davlatov E., Sági J. From plan to market price: inflation drivers in New Uzbekistan // Pénzügyi Szemle = Public Finance Quarterly. 2025.

Cabezon E.R. Uzbekistan's transition to inflation targeting // IMF Working Papers. – 2022.

Ahunov M., Kakhkharov J., Mozumder P. Income and household energy consumption in a transition economy: the case of Uzbekistan // Energy. – 2022.

Amaglobeli D., Hong G.-H., Hanedar E., Thévenot C., Gu M. Policy responses to high energy and food prices // IMF Working Papers. – 2023.

Hill P. Consumer price index manual // Statistical Journal of the United Nations Economic Commission for Europe. 2004.